

УДК 159.923:17.022.1:616-006

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2022-2-5>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ ОСІБ, ХВОРИХ НА ОНКОЛОГІЮ

Сергет Ірина Вікторівна,
аспірантка кафедри психології
Херсонський державний університет
nort150469@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7202-9940>

У статті розглядаються аспекти ціннісних орієнтацій, мотивації осіб з підтвердженим онкологічним діагнозом, соціально-психологічні особливості трансформації життєвих цінностей осіб, хворих на онкологію. **Мета дослідження** полягає у теоретико-емпіричному дослідженні впливу онкологічного захворювання на психологічні аспекти трансформації життєвих цінностей осіб, хворих на онкологію. **Методи дослідження.** З метою вирішення поставлених дослідницьких завдань у роботі застосовано низку методів, а саме: теоретико-методологічний аналіз, систематизація та узагальнення психологічних даних за проблемою дослідження. Емпіричним методом дослідження вибрано методику «Ціннісні орієнтації» Мілтона Рокича. Статистичні методи дослідження: методи математичної статистики, порівняльний аналіз, коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона. У дослідженні взяли участь пацієнти з встановленим онкологічним діагнозом із різними сферами ураження. Загальний обсяг вибірки становить 79 осіб, з них 19 – пацієнти-чоловіки та 50 – пацієнтки-жінки, які перебувають на стаціонарному та амбулаторному лікуванні у «Херсонському обласному онкологічному диспансері» з тривалістю хвороби від 2 місяців.

Результати дослідження. Встановлено, що під час онкологічного захворювання у особистості порушується не тільки біологічний аспект існування, а і соціальний. Отримані нами дані вказують на специфіку трансформаційних процесів з їх зосередженістю на цінностях, яким притаманно створювати мотиви-цілі для максимально комфортного існування власного «Я» з мінімальною увагою до соціальних аспектів життя.

Висновки. На підставі отриманих результатів дослідження ми бачимо, що у період лікування онкологічної хвороби особистість вибирає як значущі цінності, на яких концентрує свою увагу, так і ті, що становлять безпеку та фундаментальність власного «Я» у особистому, родинному житті. Цінності, які належать до соціального життя, перспектив розвитку особистості у соціумі, займають індіферентну або незначущу позицію у житті людей з онкологічною хворобою.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, мотивації, трансформація, онкологічне захворювання.

LIFE VALUES TRANSFORMATION OF CANCER PATIENTS

Serhet Iryna Viktorivna,
Postgraduate Student at the Department of Psychology
Kherson State University
nort150469@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7202-9940>

The article considers the aspects of value orientations, motivations of people who were diagnosed cancer, social and psychological life values transformation of cancer patients.

Article objective is the theoretic and empiric investigation of the cancer influence on psychological aspects of life values transformation of cancer patients.

Methods. In order to solve the research tasks there were many methods used, specifically, theoretical and methodological analysis, systematization and generalization of psychological data based on the research problem, the empiric method chosen was Personal values survey by Milton Rokeach.

Statistical methods of the research are the methods of mathematical statistics, comparative analysis, and the Pearson correlation coefficient. Patients who were diagnosed cancer of different localizations participated in the research. Total sample size consists of 79 people, 19 of which are male patients and 50 female patients, who receive oncologic treatment in the departments of “Kherson regional oncological hospital” with the disease duration for more than two months.

Research results. According to the results of our research it was established that the oncologic disease interferes not only the biologic aspect of person existence but also the social one. The data we received points to the character of transformation processes with their focus on the values inherent to creating the motives-targets for the maximum comfortable existence of the own self with minimum attention to the social aspects of life.

Conclusion. On the basis of the research results received we see that during the period of cancer treatment person chooses safety and fundamentals of own self in personal and family life as the core values to focus on. The values which refer to the social life, perspectives of personality development in the society occupy indifferent and insignificant place in the life of people who has cancer.

Key words: values, value orientations, motivations, transformation, oncologic disease.

Вступ. Актуальність дослідження полягає в обґрунтуванні положення про наявність психологічних аспектів трансформації життєвих цінностей, вибору мотивації для подолання важкої онкологічної хвороби у контексті уявлення сенсу власного життя. Ситуація онкологічного захворювання з його особливостями, а саме присутністю больового синдрому, загрозою виникнення рецидивів та метастаз, постає травматичною для особистості і супроводжується екзистенційним пошуком сенсу життя, який має тривожний характер, сконцентрований на особистих хвилюваннях. Перебудування звичного, сформованого роками засобу життя, його ціннісних регуляторів, важкість створення зв'язку між досвідом минулого та цінностями теперішнього, постають як необхідне завдання, як засіб пристосування до життєвої кризи, що супроводжує лікування онкологічного діагнозу. Стресогенність життєвої ситуації на тлі онкологічної хвороби, коли людина втрачає віру у можливість контролю над власним життям та віру у свободу вибору майбутнього, впливає на трансформацію ціннісних орієнтацій та мотивів досягнення цілей (Романовська, 2014).

1. Теоретичне обґрунтування проблеми.

Феномен «цінностей» та вплив ціннісних орієнтацій на світогляд особистості цікавить людство з часів філософа Платона та не втрачає своєї актуальності у сьогоденні. Дослідники в галузі соціальної психології ХХ століття розглядають цінності як суб'єктивний феномен, який є складником структури спрямованості особистості, що зумовлює її поведінку (Головаха, Кроник, 2008). «Ціннісні орієнтації» є похідним, найбільш широким поняттям, ніж поняття «цінності». Вони створюють структурний зв'язок цінностей та ціннісних орієнтацій суб'єкта, світогляд якого є синтезом особистої психології людини та наявного соціального середовища, в якому вона перебуває, демонструючи індивідуальну форму репрезентації цінностей. Ціннісні орієнтації забезпечують стійкість та цілісність особистості, будують структуру свідомості, тактики, стратегії, види діяльності, а також впливають на контроль та організацію мотиваційної сфери індивіда, його інструментальні орієнтації та спілкування. Їх формування протікає у процесі соціалізації та соціальної адаптації і закріплюються життєвим досвідом (Мандрикова, 2008). Вони координують вектор інтересів, прагнень людини, рівень індивідуальних домагань, які особистість формує, спираю-

чись на оцінки, що надає собі, обставинам життя, навколишньому середовищу. Видатний психолог Д.О. Леонт'єв у своїх дослідженнях ціннісних орієнтацій вважає важливим чинником наявність зв'язку між провідним мотивом та цілями, які ставить для себе особистість у своєму житті, тобто як перетворюються цінності у мотиви і стимули для можливості впливати на створення внутрішнього психологічного обґрунтування власного існування, а саме визначення сенсу життя індивіда (Леонт'єв, 2005). Сучасний етап вивчення життєвих перспектив особистості розглядається у трьох напрямках: мотиваційному (П. Фресс, Ж. Нюттен, В. Ленс, Н. Фрезер), подієвому (Д.О. Леонт'єв, В.С. Хомік, Є.В. Шелобанова), типологічному (К.О. Абульханова-Славська, Т.М. Березіна). Такий підхід дає можливість визначити базові теоретичні уявлення про створення у свідомості життєвих перспектив з їх змістом, структурою, функціонуванням і таким чином визнати багатовимірний образ майбутнього, який складається з ціннісно-смыслових, емоційно-оціночних, когнітивних, організаційно-діяльних вимірів майбутнього (Головаха, Кроник, 2008). Дослідники структури системи ціннісних орієнтацій особистості наголошують, що активна життєва позиція, вірність, цільність, надійність вибраних життєвих принципів, наполегливість у досягненні вибраних цілей, відсутність суперечності у системі ціннісної орієнтації та стійкість системи цінностей є показником автономної, зрілої особистості; і навпаки, суперечливість особистості – показник незрілості та ознака маргіальності (Мельничук, 2016).

Цінності, як і ціннісні орієнтації, організовані у цілісну ієрархічну систему та впорядковані за ступенем важливості, впливають на регуляцію поведінки та на діяльність індивіда у найбільш вагомих ситуаціях життя. Зміни у такій системі пов'язані зі змінами особистості загалом (Боришевський, Шевченко, Володарська, 2011). Американський психолог Мілтон Рокіч, автор методу прямого ранжування цінностей (методика «Ціннісні орієнтації»), розрізняє у особистості три типи переконань: екзистенційні, оціночні, прогностичні. Дослідник відносить цінності до останнього типу переконань та вважає цінності як стійке переконання, що дозволяє особистості визначати сенс існування (термінальні цінності) та засоби поведінки (інструментальні цінності) (Гурова, Ральникова, 2004). Проведення теоретичного обґрунтування проблеми доз-

воляє поставити питання про можливу наявність впливу онкологічного захворювання на трансформацію життєвих цінностей та вибір мотивації стратегій життя у зв'язку з переживанням особистістю травми діагностування смертельної хвороби.

2. Методологія та методи. Використовуючи тестові методики, ми маємо змогу продіагностувати психологічні аспекти впливу онкологічного захворювання на психологічні аспекти трансформації життєвих цінностей осіб, хворих на онкологію. Для дослідження психологічних аспектів трансформації життєвих цінностей нами використано методику з вивчення ціннісно-мотиваційної сфери особистості Мілтона Рокича «Ціннісні орієнтації». Обстеження проводилося індивідуально. Респондентам запропоновано уважно вивчити таблицю цінностей, які пред'явлені у двох списках, по 18 у кожному. Наступним кроком необхідно кожній з них присвоїти ранговий номер за мірою значущості, де на першому місці найбільш значима і так по порядку, щоб найменш важлива залишилася на останньому, 18 місці. Першими досліджується набір термінальних цінностей, другими – набір інструментальних.

У дослідженні взяли участь пацієнти із встановленим онкологічним діагнозом із різними сферами ураження. Загальний обсяг вибірки

становить 79 осіб віком від 20 до 60 років, із них 19 – пацієнти-чоловіки та 50 – пацієнтки-жінки, які перебувають на стаціонарному та амбулаторному лікуванні у «Херсонському обласному онкологічному диспансері» з тривалістю хвороби від 2 місяців. Жодний з досліджуваних на момент опитування не був у термінальному стані, з медичної точки зору хвороба мала позитивний прогноз.

3. Результати та дискусії. Результати дослідження термінальних та інструментальних цінностей сформовані нами у групи та представлені у таблицях 1 та 2, згідно з призначенням за пріоритетністю рангом:

- бажані, значущі цінності;
- ідиферентні;
- незначущі.

У напрямі термінальних цінностей нами було визначено три групи спрямованості особистості до мети існування, цілей: особисті, соціальні, абстрактні цінності. У напрямі інструментальних цінностей нами було сформовано три групи переконань, які з погляду досліджуваних зможуть допомогти реалізувати цілі існування: цінності власного «Я», цінності самовпевненості, цінності досягнень (див. табл. 1; див. табл. 2).

Цінності у таблиці 1 ми групували за рахунком зосередження концентрації уваги

Таблиця 1

Результати ранжування термінальних цінностей (цінності-цілі) (n=79)

Особисті цінності	Місце у житті	Соціальні цінності	Місце у житті	Абстрактні цінності	Місце у житті
Здоров'я	1	Продуктивне життя	7	Розваги	12
Щасливе подружнє життя	2	Свобода	8	Творчість	13
Любов	3	Наявність вірних друзів	9	Краса природи та мистецтва	14
Життєва мудрість	4	Цікава робота	10	Щастя інших	15
Матеріальне забезпечення життя	5	Розвиток	11	Впевненість у собі	16
Активна життєва діяльність	6			Громадське покликання	17
				Пізнання	18

Таблиця 2

Результати ранжування інструментальних цінностей (цінності-засоби) (n=79)

Цінності власного «Я»	Місце у житті	Цінності самовпевненості	Місце у житті	Цінності досягнень	Місце у житті
Життєрадісність	1	Незалежність	7	Високі запити	13
Виховання	2	Терпимість	8	Нетерпимість до недоліків у собі та інших	14
Відповідальність	3	Чуйність	9	Широта поглядів	15
Акуратність	4	Освіченість	10	Раціоналізм	16
Старанність	5	Самоконтроль	11	Сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів	17
Чесність	6	Тверда воля	12	Ефективність у справах	18

особистості на отриманні комфорту для власного «Я», соціальної направленості «Я» та часу, що «Я» приділяє громадському спілкуванню. Таблицю 2 нами сформовано за принципом цінностей, завдяки яким особистість може отримувати задоволення від життя для себе особисто – власне «Я»; для себе з відчуттям контролю над власним життям; для себе як погляд у майбутнє.

За результатами отриманого кореляційного аналізу груп термінальних цінностей (див. табл. 3) виявлено, що показник «Соціальні цінності» у чоловіків та жінок негативно корелює із показником «Особисті цінності» ($r = -0,43$), показник «Особисті цінності» негативно корелює із показником «Абстрактні цінності» ($r = -0,32$). Згідно з нашим розрахунком, ми бачимо сконцентрованість особистості на власному «Я», і при цьому відносно пасивне ставлення до соціальної реалізації і низьку зацікавленість у абстрактних та соціальних цінностях життя.

Аналізуючи результати отриманого кореляційного аналізу груп інструментальних цінностей (див. табл. 4) виявлено, що показник «Цінності власного «Я» у чоловіків та жінок негативно корелює із показником «Цінності самовпевненості» ($r = -0,68$), показник «Цінності власного «Я» негативно корелює із показником «Цінності досягнень» ($r = -0,92$). Згідно з нашим розрахунком груп інструментальних цінностей, ми маємо змогу побачити зосередження уваги особистості на цінностях власного «Я» і відносно байдуже ставлення до цінностей самовпевненості та цінностей досягнень. З нашого дослідження ми маємо змогу спостерігати, що чинники життєвих цінностей, які співвідносяться зі станом здоров'я, наявністю щасливого подружнього життя, любові, життєвої мудрості, матеріального забезпечення, активної життєвої діяльності є основою психоемоційного комфорту та нада-

ють відчуття контролю над власним життям у людини, хворої на онкологію. Вплив цікавої роботи, наявності вірних друзів, свобода, розвиток, розваги, громадське покликання, впевненість у собі, пізнання, продуктивне життя, щастя інших не мають первинного значення та належного впливу на створення сенсу та цілей у онкологічних хворих.

За результатами дослідження розподілу рангів для всіх пацієнтів (див. рис. 1) ми маємо змогу довести, що цінності здоров'я, любові, щасливого подружнього життя, життєрадісності, відповідальності мають значиме положення; цінності, пов'язані з життєвою мудрістю, цікавою роботою, матеріальним забезпеченням життя, наявністю вірних друзів, громадським покликанням, пізнанням, продуктивним життям, розвитком, свободою, щастям інших, незалежністю, освіченістю, раціоналізмом, самоконтролем, сміливістю у відстоюванні своєї думки, терпимістю, широтою поглядів, ефективністю у справах, мають індиферентні значення; цінності, які відповідають за відношення до розваг, творчості, високих запитів до життя, нетерпимість до недоліків у себе та інших є незначущими.

За даними розподілу числових змінних (див. рис. 2) ми можемо побачити, що значимий ранг у групах термінальних цінностей займають «особисті цінності», індиферентна позиція належить «соціальним цінностям», а «абстрактні цінності» займають незначущу позицію. За даними розподілу числових змінних у групах інструментальних цінностей на першу, значущу позицію постають цінності власного «Я», індиферентну позицію займають цінності самовпевненості та цінності досягнень. Таким чином, ми маємо змогу довести, що особисті цінності та цінності власного «Я» в групах термінальних і інструментальних цінностей займають значущу позицію.

Таблиця 3

Коефіцієнти кореляції груп термінальних цінностей

	Особисті цінності	Соціальні цінності	Абстрактні цінності
Особисті цінності	1,0		
Соціальні цінності	-0,43	1,0	
Абстрактні цінності	-0,32	0,56	1,0

Таблиця 4

Коефіцієнт кореляції груп інструментальних цінностей

	Цінності власного «Я»	Цінності самовпевненості	Цінності досягнень
Цінності власного «Я»	1,0		
Цінності самовпевненості	-0,68	1,0	
Цінності досягнень	-0,92	0,75	1,0

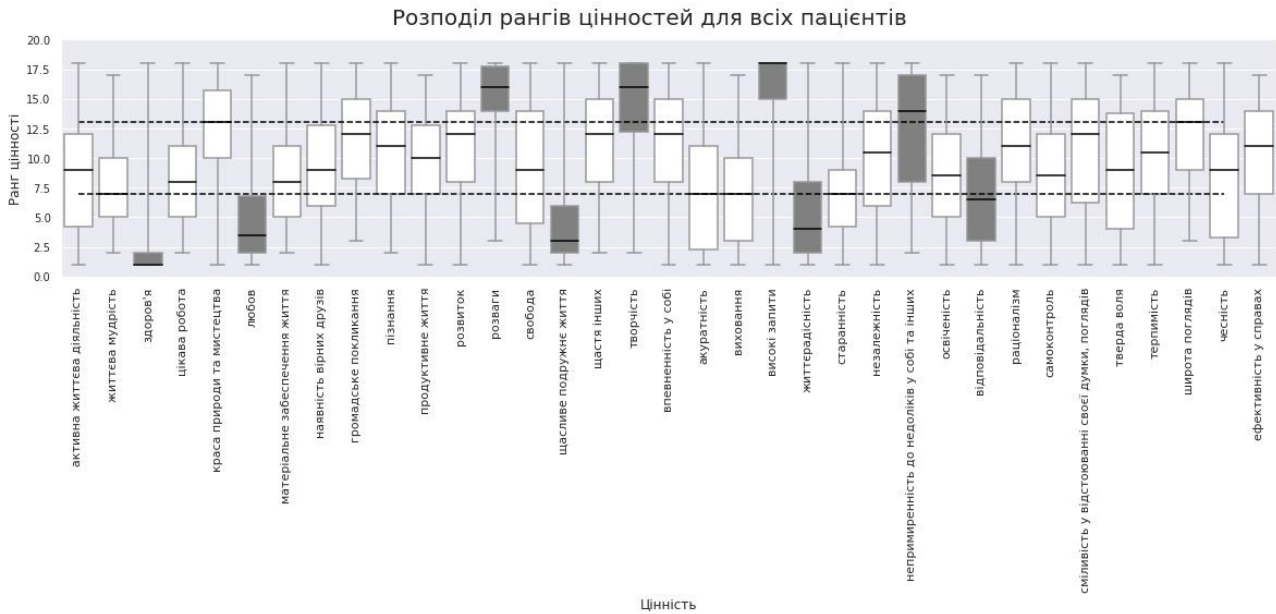

Рис. 1. Розподіл рангів термінальних та інструментальних цінностей (n=79)

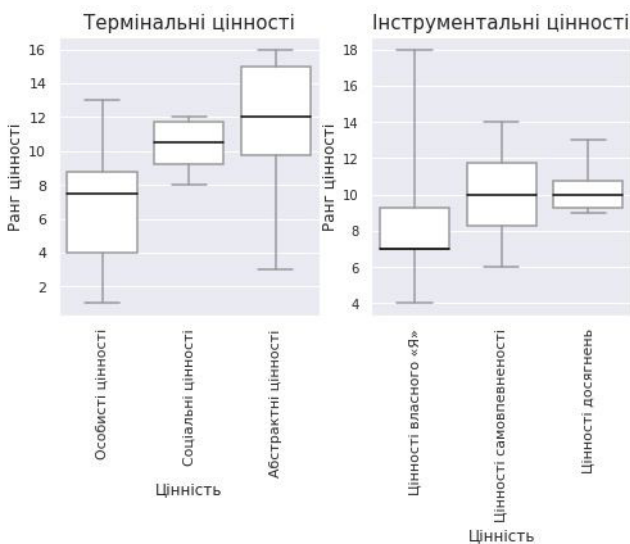

Рис. 2. Розподіл виразності цінностей за групами (n=79)

Висновки. За результатами нашого дослідження встановлено, що онкологічна патологія, за наявності якої порушується як біологічний аспект існування, такі соціальний контекст, в якому розгортається життя хворої людини, провокує трансформацію життєвих цінностей осіб, хворих на онкологію. Аналізуючи цінно-

сті життя пацієнтів з онкологічним діагнозом, ми бачимо, що значиме місце у зміненому смертельною хворобою житті належить цінностям особистого «Я»: здоров'ю, любові, щастю подружнього життя, життєрадісності, відповідальності. Саме вони утворюють сенс у системі суб'єктивної психологічної самоорганізації особистості, яка перебуває у травматичному стані переживання онкологічного захворювання. Наявність негативної кореляції у чоловіків та жінок між показниками «Особисті цінності» та «Соціальні цінності» ($r = -0,43$), показниками «Особисті цінності» і «Абстрактні цінності» ($r = -0,32$), а також негативної кореляції між показниками «Цінності власного «Я» та «Цінності самовпевненості» ($r = -0,68$), «Цінності власного «Я» та «Цінності досягнень» ($r = -0,92$) дають нам змогу стверджувати, що трансформація життєвих цінностей під час онкологічної хвороби вибудовує у пацієнтів вектор спрямованості інтересів та сенсів життя на цінності, які сконцентровані навколо комфорту власного «Я». У стані важкої хвороби людина займає індиферентну, або байдужу позицію до соціальних аспектів життя, соціальних досягнень, перспектив у майбутніх соціальних відносинах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боришевський М., Шевченко О., Володарська Н. Психологічні закономірності розвитку духовності особистості : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2011. 200 с.
2. Романовська Д.Д. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти. Чернівці : Технодрук, 2014. 133 с.
3. Головаха Е.И., Кроник А.А. Психологическое время личности. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Смысл, 2008. 267 с.
4. Гурова О.С., Ральникова И.А. Исследование субъективных представлений о жизненных перспективах участников локальных войн. *Вестник алтайской науки. Серия «Психология»*. 2004. № 3(2). С. 50–54.

5. Леонтьев Д.А. Ценностные представления в индивидуальном и групповом сознании: виды, детерминанты и изменения во времени. 2005. URL: <http://www.follow.ru/article/344>
6. Мандрикова, Е.Ю. Современные подходы к изучению временной перспективы личности. *Психологический журнал*. 2008. Т. 29. №4. С. 54–65.
7. Мельничук І. Методичні засади духовного розвитку особистості. *Психологія діалогу і світ людини* : збірник наукових праць / за ред. Г. Дьяконова, Г. Горської. Т. 6. Кіровоград : ФОП Александрова М.В., 2016. С. 200–209.
8. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности: Диспозиционная концепция. 2-е изд. / Проект под рук. В.А. Ядова. Москва, 2013. 376 с.

REFERENCES:

1. Boryshevskiy, M., Shevchenko, O., Volodarska, N. (2011). *Psykhologichni zakonomirnosti rozvytku dukhovnosti osobystosti* [Psychological patterns of personality spirituality development]: Monography. Kyiv: Pedagogic opinion [in Ukrainian].
2. Romanovska, D.D. (2014). *Profilaktyka posttravmatychnykh stresovykh rozladiv: psykhologichni aspekty* [Prophylaxis of posttraumatic stress disorders: psychological aspects]. Chernivtsi : Tekhnodruk [in Ukrainian].
3. Golovaha, Ye.I, Kronik, A.A. (2008). *Psihologicheskoye vryemya lichnosti* [Psychological time of personality]. 2nd edition, corrected and added, Moscow: Smysl [in Russian].
4. Gurova, O.S., Ralnikova, I.A. (2004). *Isslyedovaniye subyektivnykh predstavleniy o zhyznyeniyh perspektivah uchastnikov lokalnykh voyn* [The research of subjective perceptions about life perspectives of local wars participants]. *Vestnik altayskoy nauki. Seriya: Psihologiya – Newsletter of Altay science. Psychology edition*, 3(2), 50–54 [in Russian].
5. Leontyev, D.A. (2005). *Tsennostnyye predstavleniya v individualnom i gruppovom soznanii: vidy, determinant i izmeneniya vo vryemyeni* [Value perceptions in the individual and group consciousness: types, determinants and changes in time. Access regimen]. Retrieved from: <http://www.follow.ru/article/344> [in Russian].
6. Mandrikova, Ye.Yu. (2008). *Sovremennyye podhody k izycheniyu vremennoy perpektivy lichnosti* [Modern approaches to the study of time perspective of personality]. *Psihologicheskii zhurnal – Psychological journal*, 29(4). 54–65. [in Russian].
7. Melnychuk, I. (2016). *Metodychni zasady dukhovnoho rozvytku. Psykhologhiia dialohu i svit liudyny: zbirnyk naukovykh prats* [Methodical grounds of personality spiritual development. Psychology of dialogue and human world: collection of scientific works] / edited by H. Diakonov, H. Horskoii Vol. 6. Kirovohrad: FOP Aleksandrova M.V., 200–209 [in Ukrainian].
8. *Samoregulyatsyya i prognozirovaniye sotsyalnoho povyedyeniya lichnosti: Dispozitsionnaya kontseptsyya* [Self-regulation and prognosing of social behavior of personality: Dispositional concept]. 2nd advanced edition / Project under the guidance of V.A. Yadova. 2013. Moscow, 376 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 28.07.2022.
The article was received 28 July 2022.